

MILLIY IQTISODIYOT VA UNING MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARI

Davlatova Shahrizodabonu Tohir qizi

Abdusodiqova Kamola Faxriddin qizi

Toshkent Davlat Yuridik Universiteti, 1 -guruh talabalari

Annotasiya: *Ushbu maqolada milliy iqtisodiyot tushunchasi va uning makroiqtisodiy o'lchamlari, shuningdek ijtimoiy iqtisodiyotning mavjudlik shakli; mamlakat, davlat qududida yashovchi millat (xalqlar)ning tarixan shakllangan yoki tubdan yangilanayotgan, o'zgarayotgan va rivojlanayotgan mulkiy va boshqa ijtimoiy iqtisodiy munosabatlari, ular bilan shartlangan, mahalliy xususiyatlarga ham ega bo'lgan iqtisodiy faoliyat sohalari, tarmoqlari, tashkilotlari, korxonalari, hududlari va mintaqalari sistemasi. Imkon darajasida tashqi bozor ta'siridan xoli bo'lgan milliy xo'jalik sistemasi haqida batafsil yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Milliy iqtisodiyot, kapitalizm, taraqqiyot, makroiqtisodiy o'lchamlar, barqarorlik, xo'jalik sistemasi, iqtisodiy taraqqiyot modeli, aralash iqtisodiyot, mulkchilik.*

Milliy iqtisodiyot kapitalizmning vujudga kelishi va qaror topishi bilan bog'liq bo'lib, eng avvalo, Angliyada shakllangan hisoblanadi. Hozirgi paytda Milliy iqtisodiyotning kapitalistik, sotsialistik, postsotsialistik va kam rivojlangan mamlakatlardagi kapitalistik yo'nalishli kabi turlari mavjuddir. Shu bilan birga har bir muayyan turdagi iqtisodiyotning o'z milliy modellari va shakllari ham bor. Milliy iqtisodiyotning amerikacha, yevropacha va yaponcha turlari, milliy modellari va ularning "aralash iqtisodiyot" deb atalayotgan zamonaviy shakli mavjud (qarang Iqtisodiy taraqqiyot modeli).

Rivojlangan mamlakatlardagi "aralash iqtisodiyot" xususiy va davlat kapitallariga asoslangan hamda bozor va davlat tomonidan tartiblanadigan, boshqariladigan, umumdemokratik tamoyillar ham qaror topa borayotgan kapitalistik Milliy iqtisodiyotdir (qarang Davlat kapitalizmi).

Zamonaviy sotsialistik Milliy iqtisodiyot Xitoy, Vyetnam va Kubada mavjud hisoblanib, unga eng muhim tarmoqlarda sotsialistik davlat mulkini va korxonalarini saqlab qolgan holda, xususiy mulkchilikka, tovarli-pulli xo'jaliklarga va bozor munosabatlariga keng yo'l ochilyapti.

Milliy ehtiyojlarni yaxshiroq qondirish zarurati iqtisodiy resurslardan samarali foydalanishni, tovarlar va xizmatlarning ijtimoiy zarur maksimal hajmlariga erishishga keng yo'l ochadi. Shuningdek, ijtimoiy zarur mahsulot (tovar) ishlab chiqarish, uni zarur miqdorlarda va sifatlarda, tabiatni asrab-avaylab, ekologiyani yaxshilab ishlab chiqarish har qanday Milliy iqtisodiyotning asosiy qonuni hisoblanadi. Milliy iqtisodiyotning ishlab chiqarish va no-ishlab chiqarish sohalari o'rtasida maqsadga muvofiq nisbati ta'minlanishining, ishlab chiqariladigan mahsulotlarning va ko'rsatiladigan xizmatlarning mumkin qadar ijtimoiy zarur yuqori hajmlarda bo'lishining muhim sharti fantexnika taraqqiyotini tezlashtirish, zamonaviy va samarali texnologiyalarni qo'llash, kadrlar

tayyorlash sifatini oshirish, ishlashni xohlovchi barcha mehnatga qobil kishilarning ish bilan ta'minlanishiga erishishni taqozo etadi. Birinchi navbatda, moddiy ishlab chiqarish sohasini intensiv rivojlantirish, mahsulot hajmini, ayniqsa, sof mahsulot hajmini sarf-harajatlarning va aholining o'sishiga nisbatan tezroq o'stirish milliy iqtisodiyot va iqtisodiy taraqqiyot muammolarini hal etishning, uni uzluksiz yuksaltirishning bosh yo'li bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga tashqi iqtisodiy aloqalarni har tomonlama kengaytirish, jahon iqtisodiyotiga tobora qo'shilib borish, uning imkoniyatlaridan samarali foydalanish obyektiv zaruratdir, xo'jalik yurituvchi sub'yektlarga, aholiga soliq yukini yengillatish, davlat byudjetini va undan qilinadigan sarf-harajatlarni optimallashtirish, inflyasiyani jilovlash kabilar milliy iqtisodiyotning rivojlanishiga jidsiy va ijobiy ta'sir etadi.

Makroiqtisodiy tahlil makro darajada (mamlakat yoki jahon miqyosida) milliy iqtisodiyotning to'laligicha faoliyat qilishi tadqiqoti bilan shug'ullanadi. Milliy mahsulot yalpi ichki mahsulot dinamikasi narxlar darajasining o'zgarishi, inflyatsiya, ishchi kuchining bandligi masalalari bu tahlil obyekti bo'lib hisoblanadi. Mikroiktisodiyot va makroiqtisodiyot o'zaro bog'langan va bir-biri bilan o'zaro ta'sirda bo'ladi.

Induksiya va deduksiya bir-biriga qarama-qarshi bo'lgan, ammo o'zaro bog'liqlikdagi fikrlash usulidir. Fikrning xususiy faktlardan umumiy faktlarga qarab harakati induksiya, aksincha, umumiy faktlardan xususiy faktlarga tomon harakati deduksiya deb ataladi.

Yalpi ichki mahsulot (YalM)ni hisoblashda milliy hisoblar tizimidan foydalaniladi. Milliy hisoblar tizimi (MHT) – bu barcha asosiy iqtisodiy jarayonlarni, takror ishlab chiqarish sharoitlari, jarayonlari va natijalarini tavsiflovchi o'zaro bog'liq makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, tasniflar va guruhlar tizimi.

MHT BMT tomonidan e'lon qilingan «Milliy hisoblar va yordamchi jadvallar tizimi» nomli hujjat asosida xalqaro statistikada standart tizim sifatida 1953 yildan boshlab qo'llanila boshladi. Shu davrdan (1953 yildan) buyon to bugungi kungacha MHT to'rt marta o'zgartirilib, takomillashtirilgan. Lekin u hali ham takomillashtirishga muhtoj. Hozirgi davrda dunyoning 100 dan ortiq 425 mamlakatlarida, shu jumladan O'zbekistonda mazkur tizimning takomillashtirilgan shakli qo'llanilmoqda.

XULOSA. O'zbekiston mustaqillikka erishgandan keyin, ya'ni 1993 yildan boshlab MHTdan foydalana boshladi. Q.Mambetjanovning fikricha, hozirgi kungacha milliy hisoblar tizimining rivojlanishini yettita bosqichga ajratib o'rganish maqsadga muvofiq.

Iste'molchilarning xatti-harakatlari nazariyasi - bu iste'molchilarning bozordagi xatti-harakatlarini ko'rib chiqadigan, ehtiyojlar va talablarning o'zaro ta'sir mexanizmini ochib beradigan nazariya. Bozor talabini shakllantirish individual iste'molchilarning qarorlariga asoslanadi. Ushbu qarorlar, xarajat yoki imkoniyatni hisobga olgan holda, eng katta foyda olish yoki qaytish yoki foydali ta'sirga erishish istagi bilan belgilanadi.

Birinchi marta ehtiyoj va talab nisbati tahlili marginalizm (frantsuzcha marginal - marginal, qo'shimcha) deb nomlangan nazariy oqim vakillari tomonidan ishlab chiqilgan. Bu ikkinchi jinsdan kelib chiqqan. XIX asr. Marginalizmning analitik apparati bozor mexanizmini

o'rganishga, bozor muvozanati sharoitlarini, bozor narxlarining xususiyatlarini aniqlashga yordam berdi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimov I. A., O'zbekiston — bozor munosabatlariga o'tishning o'ziga xos yo'li, T., 1993;
2. Макконнел К.Р., Брю С. Л., Экономикс: Принципы, проблемы и политика. В 2 т. Пер.с англ. т. 1., 1993;
3. Тухлиев Н.Т., Таксанов А., Натиональная экономическая модел Узбекистана, Т., 2000.
4. Zokirov, S. I., Sobirov, M. N., Tursunov, H. K., & Sobirov, M. M. (2019). Development of a hybrid model of a thermophotogenerator and an empirical analysis of the dependence of the efficiency of a photocell on temperature. Journal of Tashkent Institute of Railway Engineers, 15(3), 49-57.
4. Горовик, А. А., & Турсунов, Х. Х. У. (2020). Применение средств визуальной разработки программ для обучения детей программированию на примере Scratch. Universum: технические науки, (8-1 (77)), 27-29.
5. Tursunov, H. H., & Hoshimov, U. S. (2022). TA'LIM TIZIMIDA KO'ZI OJIZ O'QUVCHILARNI INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANIDA O'QITISH TEXNOLOGIYALAR. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 990-993.
6. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. Scientific Impulse, 1(2), 535-537.